

TÜRK YE EKONOM S NE ETK LER YLE KÜRESEL F NANSAL KR Z

Mustafa HAT PLER*

ÖZET

2007 yılında, ABD’de başlayan Küresel Finansal Kriz, ABD’de bir çok kurum ve kuruluşu etkileyerek büyük bir sorun haline gelmiş ve bir çok kurumun iflas etmesi ya da elde ettiği zararları gidermesi sonucunu doğurmuştur. Küresel Finansal Kriz, ABD’de kalmamış dünya ekonomisine de sıçrayarak ülke ekonomilerini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Türkiye’ ekonomisi de, dünya piyasalarına açık bir ekonomi olma özelliğindedir. Bu nedenle küresel finansal krizden etkilenmiştir. Bu etkilenmenin gücü, -bütün ekonomik krizler gibi- ekonomik kazanımların bitmesine yol açacak boyutta ve nitelikte olmasına rağmen, alınan önlem ve tedbirler bunu zayıflatmıştır. Özellikle, mali nitelikteki önlemler, Türkiye ekonomisinin Küresel Finansal Kriz’den az etkilenmesinin temel nedenidir.

Anahtar Kelimeler: Küresel finansal kriz, Ekonomi, istihdam, Enflasyon.

THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS BY THE EFFECTS ON TURKEY’S ECONOMY

ABSTRACT

The Global Financial Crisis, which began in the United States in 2007, had become a major problem affecting many institutions and organizations in the U.S., which led into bankruptcy, or takeovers of many corporations. Global Financial Crisis not only affected U.S., but also it adversely affected in the world economy and the economies of developing countries.

Turkey’s economy, being an open economy to world markets was also influenced by global financial crises. Although the strength of this effect was in the

* Yrd. Doç.Dr., Trakya Üniv. Edirne Sosyal Bilimler MYO,
(mustafahatipler@gmail.com)

size that would destroy all the economic gains, -like all of economic crises- was less destructive thanks to the precautions and measures taken on short hand. In particular, the measures of financial nature are the main reason why Turkey's economy is less affected by the global financial crises.

Key Words: *Global financial crisis, Economy, Employment, Inflation.*

1. G R

Amerika Birle ik Devletleri (ABD)'nde 2007 yılında konut piyasasında ba layan çöküntü finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlı a neden olmu , bu durum daha sonra, likidite krizine dönü erek dalga dalga bütün dünyaya yayılan büyük bir krizin zeminini olu turmu tur. Finansal küresel adıyla anılan bu krizin kökeninde, tarihin en büyük gayrimenkul kredilendirmesi yanlı ları vardır. Piyasa yapısı, denetim eksiklikleri ve bu süreçte izlenen politikalar sonuçta öngörülemeyen olumsuzluklara yol açmı tır. Finansal piyasalarda ya anan bu kriz nedeniyle, varlık fiyatlarında ya anan hızlı dü ü , finansal kurulu ların sermayelerinin erimesine yol açmı tır. Bu sermaye erimesi, birçok finansal kurulu un, iflas ya da bir ekilde devlet müdahalesiyle kar ı kar ıya kalma durumuyla sonuçlanmı tır. Bunun son örne i olarak ya anan, bazı spanyol bankalarına spanyol devletinin el koymas ı olmu tur.

2007 yılında ABD'de ba layan küresel finansal kriz 2008 yılı Eylül ayından itibaren derinlik ve yaygınlık kazanarak yıkıcı etkilerle yoluna devam etmi tir. Bu yıkıcı etkilerin bir ba ka ve ana nedeni; piyasaların krizi sadece finansal kriz olarak algılama hatası olmu tur. Oysa kriz, finansal özellikleri göstermesine ra men aynı zamanda bir reel sektör krizidir. Nitekim ilerleyen zaman içinde, küresel finansal krizin reel sektör üzerindeki etkileri ortaya çıkmı tır.

Küresel finansal krizin yol açtı ı en sorun da ortaya çıkan güven kaybıyla, küresel ekonominin uzun yıllar sonra büyük oranda daralma e ilimine girmi olmasıdır. üphesiz Türkiye ekonomisi de, dünya ekonomisi içinde yer alan bir ekonomi olarak, sözü edilen küresel finansal krizden etkilenmi tir. Türkiye 3. Orta Vadeli Program (OVP) içinde yakalandı ı krize kar ı, maliye ve para politikalarıyla mücadele etmi tir. Bu anlamda özellikle 4. OVP' nin temel hedefi, güçlü maliye ve para politikalarıyla küresel finansal krizin ülke ekonomisine vermesi muhtemel zararları minimize etmek olmu tur.

Bu küçük ve sınırlı çalı mada, önce küresel finansal kriz ele alınmı ,

çıkışı, nedenleri ve sonuçları ortaya konmuştur. Sonra krizin Türkiye ekonomisine etkileri incelenmiş ve Türkiye ekonomisinde son durum grafik ve tablolarla ortaya konmuştur.

2. TARİHSEL SÜREÇ ÇİNDE EKONOMİK KRİZLER ve KÜRESEL FİNANSAL KRİZ

Dünya tarihinde özellikle kapitalistik ekonomi sürecinde önemli krizler yaşanmıştır. Krizlerin temel ekonomileri çöküntüye uğrattığı yoksa çöküntüye uğrayan ekonomilerin temel krizler yoluyla çıkışa geçtikleri hala bir bilinmeyen bir denklemdir. Ancak bilinen 2007 Küresel Finansal Krizi'nin 1929 dünya ekonomik bunalımından sonra dünya ekonomisinin yaşadığı en büyük kriz olduğu gerçektir. Küresel Finansal Kriz'i bu çapta etkin ve büyük kılan, onun kendine has özelliğinin olması, onun ekonomik krizlerin bilinen ilkelerinden farklı olmasının ve gelirinde de, borcun talep okunu tetiklemesi olmasıdır.

2.1 Ekonomik Krizlerin Tarihsel Süreci

Dünya ekonomik düzeni, son yüzyıl içinde oldukça ciddi ekonomik krizlerle karşılaşmış kalmıştır. Bu krizlerin en önemlisi ve en acı olanı 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Krizi'dir. 1929 krizinde, borsa tam çökmüş ve bu çöküş kısa süre içinde tüm dünyaya yayılmıştır. Krizin etkisi, devam eden on yıl boyunca sürmüştür.

1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkisi o denli büyük olmuştur ki, krizden yaklaşık dört yıl sonra, on üç milyondan fazla insan işsizden olmuştur (Galbraith, 2009: 177-190). Krizden tam dokuz yıl sonra bile, yani 1938 yılında, işsizlik sorunu çözülememiştir. 1938 yılında, dünyadaki beşinci en büyük işsizlik sorunu çözülememiştir. Aynı dönem içinde fiyatlar % 25 civarında düşmüş göstermiştir. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, etkileri ve sonuçları açısından; başta ABD olmak üzere pek çok ülkede ciddi yaralar açmış ve bu yaraların tedavisi uzun zaman almıştır (Öztürk ve Gövdere, 2010: 377-397). 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra, yakın dönemde kriz kavramı, yaklaşık yirmi yıl öncesinde yaşadığımız içinde çok daha fazla yer almıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda, dünyada finans piyasalarındaki küreselleşme ve enflasyonla mücadele süreci ile birlikte, teknolojiye, özellikle bilgi teknolojisinde gerçekleşen yeniliklerin hızla gelişimi, ortaya çıkan krizlere farklı boyutlar katmıştır. Bu yenilikler; sermaye akımlarının hızlanmasını

kolayla tırırken, krizlerin yaygınlaşmasını ve hızlanmasını da sağlamıştır (Öztürk ve Gövdere, 2010: 377-397).

Her neyse ki, bugüne kadar yaşanan ekonomik krizlerin pek çok ortak özelliği olmakla beraber, birbirinin aynı olmadığı gerçeği, göz çarpan en önemli husustur. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan finansal krizlerin ortak özelliği gelişmekte olan ülkelerde büyük ekonomik yaralar açtığı gibi, gelişmiş ülkelerde de büyük ekonomik yaralar açmasıdır. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin aynı zamanda, bir anda büyük olumsuzlukların adı haline geldiği de unutulmamalıdır (Etilmez, 2008: 9).

Son yirmi yıl içinde yaşanan krizlerin anatomik deşerlendirilmesinde ortaya çıkan tablo enteresandır. öyle ki: 1990'ların başında, 1992-1993 yıllarında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ortaya çıkan Döviz Kuru Mekanizması (ERM) Krizi; gelişmiş ülkelerde çıkan krizlere bir örnektir. Gerçekte bir para krizi olan bu kriz sıkı para politikalarından kaynaklanan bir krizdir. 1994-1995 Meksika Krizi; aşırı tüketimden kaynaklanan bir krizdir. 1997-1998 Asya Krizi ise, aşırı yatırım krizi özelliğini taşımaktadır.

Bu üç krizin farklı yapılarının yanı sıra, ortak özellikleri de söz konusudur. Bu üç kriz de; temel makro ekonomik deşikenlerdeki sorunlardan deşil, daha çok sabit, yarı-sabit ve ortak bir para birimine bağlı döviz kuru istemlerinden, reel döviz kurundaki aşırı deşerlenmeden, uluslar arası likidite yetersizliğinden ve yoğun sermaye girişi ve çıkışlarından kaynaklanmıştır (Öztürk ve Gövdere, 2010: 377-397). Meksika Krizi ve Asya Krizi'nde bankacılık kesiminin sorunları da ayrıca önemli rol oynamıştır. 1990'lı yılların bir başka önemli krizleri de 1999 Brezilya Krizi ve 2000-2001 Türkiye Krizi'dir. Bu krizlerin de benzer ve ortak yanları mevcuttur. 1999 Brezilya Krizi'nin ana nedeni makroekonomik temellerdeki bozukluklar olmasına karşın 2000-2001 Türkiye Krizi'nin de benzer yanları mevcuttur.

1998 Rusya Krizi'nin nedenleri olarak, geniş bütçe açıkları, kur riski, yabancı kredilerde kısa vadeli borçların aşırılaşması, finans sektöründe ve bankacılık sektöründe altyapı ve denetim mevzuatının eksikliği, maaş ve ücret ödemelerinde bütçe disiplininin kaybolması ve buna bağlı olarak sosyal güvenlik ödemelerine bağlı borçların artması, petrol ve gaz ürünlerinin fiyatlarında aşırı düşüşler sayılabilir. 1999 Arjantin Krizi'nin nedenleri arasında ise, aşırı deşerlenmiş döviz kuru, Peso'nun ihracatta rekabet gücünü kaybetmesi, kamu harcamalarındaki artış, vergi gelirlerindeki düşüş ve yüksek oranda işsizlik sayılabilir.

2.2 Küresel Finansal Kriz

Dünya Mali Krizi ismiyle de adlandırılmış olan ve son dört yılımızı derinden etkileyen ve daha ne kadar etkileyeceği tam olarak bilinmeyen 2007–2008 Küresel Finansal Krizi'nin kaynağı; ABD'de, 2007 yılı Ağustos ayında başlayan “mortgage krizi”¹dir. Bu krizin en belirgin yanı sıra, piyasa yapısı, denetim eksiklikleri ve bu süreçte izlenen politikaların sonuçta öngörülemeyen olumsuzluklara yol açmış olmasıdır. Çok kısa sürede tüm dünyaya yayılan bu finansal kriz, geçmişte yaşanan finansal krizlerle pek çok ortak özellik taşımaktadır. Son yaşanan küresel finansal kriz, önceki krizlerin pek çoğunda olduğu gibi üç temel yıkıcı faktöre sahiptir. Bu faktörleri sırasıyla: Finansal yeniliklerin yanlış yönetilmesi, varlık fiyatları balonu ve finansal kurumların bilançolarında bozulma, şeklinde saymak mümkündür.

2.2.1 Küresel Finansal Kriz'in Ortaya Çıkması

Finansal yeniliklerin finansal sistemin daha etkili olabilmesi için yeterli ve gerekli potansiyele sahip olduğu düşünülür. Ancak yaşanan son olayda bu unsurlar (subprime mortgage kredilerinde) yıkıcı bir etkiye neden olmuştur. Bu yıkıcı etkiler nedeniyle, konut fiyatlarındaki yükseliş devam ettiği sürece (subprime) mortgage kredilerinin ödenmeme riski düşüklüğe inen için konut fiyatlarındaki balon riskli borç vermeyi cesaretlendirmiş ve bu da subprime mortgage piyasalarındaki sigortalama standartlarındaki bozulmayı hızlandırmıştır. Aslında 2007 yılında, ABD'de konut fiyatları balonu patladı ve zaman, finansal sistemdeki sıkıntı da kendini göstermiştir. Bundan dolayı da konut fiyatlarındaki yaşanan düşüş pek çok subprime borçlusunun, sahip olduğu evin değerinin mortgage kredisinin altında kalmasına neden olmuştur. Oysa bu durum, mortgage kredisinin ödenmeme riski de yükselmeye başlamış olduğu anlamına gelmekteydi. Subprime mortgage kredilerinin ödenmeme riskindeki artış daha sonraki yapısal kredi

¹Subprime Krediler; Fannie Mae (ABD Federal Ulusal Mortgage Kurumu) ve Freddie Mac (ABD Federal Konut Kredileri ve Mortgage Kurumu) konularına uymayan bugün için % 5 olan prime rate üzerinde yüksek faizle verilen kredileri ifade etmektedir.

üretimindeki sorunları da ortaya çıkarmı tır.

Bir ba ka gerçek de, subprime kredilerdeki sözü edilen sorunların 2001 yılında ya anan resesyondan hemen önce ortaya çıkmı oldu u ve bu problemlerin 2002–2005 yılları arasındaki ekonomik canlılıktan dolayı hızla giderilebildi idir. 2005 yılının ikinci yarısında mortgage faiz oranlarında ba layan artı , konut piyasasında ortaya çıkan kötüle menin ilk sinyali olmu tur. Sonuçta, konut sektörü 2007 yılının ilk yarısında, artan gecikme ve haciz sorunlarıyla birlikte yeniden sorunlar ya amaya ba lamı tır. 2007 yılının dördüncü çeyre inde mortgage kredilerinde toplam ödenmeme oranı, 2007 yılının ilk çeyre ine göre, yakla ık % 35 oranında artmı tır. Bu geli meler 2007 sonlarına do ru ortaya çıkan çöküntü ile beraber, mortgage kredi standartlarının daha da sıkıla tırılmasını tetiklemi tir. Kredilendirmedeki daha katı standartlar, konut alımına olan talebi daha da daraltmı tır. Hacizler, piyasadaki konut arzını arttırmak yoluyla konut fiyatlarında a a ı do ru baskıyı arttırmı ve 2007 yılı Eylül ayında müstakil aile konut satı ları, 1998 yılı ocak ayından sonraki en dü ük seviyeye inmi tir. ABD’de de ba layan krizin, ABD ekonomisindeki hikâyesi bundan ibarettir.

Bu krizin ayırt edici bir ba ka özelli i; olu um eklinin bilinen i leyi in dı nda gerçekleş mi olmasıdır. öyle ki; bu krizde asıl sorun; likidite sıkı ıklı ı de il, paraya sahip olanların, bu parayı geri ödeyebilece i noktasında belirsizlik olanlara (kredi eklinde) vermek konusunda isteksiz davranmasıdır. Bir di er ayırt edici özellik ise, gelirin de il borcun talebi tetikleme olmasıdır. Örne in hane halkı borçlanması, 1980’de Gayri Safi Yurt ç i Hasıla (GSY H)’nın % 50’si iken, bu rakam 2000’de % 71’e, 2007’de % 100’e yükselmi tir (Öztürk ve Gövdere, 2010: 377–397).

ABD’de ya anan bu durum, di er birçok krizde oldu u gibi sadece finansal sektörle sınırlı kalmamı di er sektörlerle de sıçramı tır. Bu ekilde toplam talebin üçte ikisinden fazlasını olu turan ABD tüketimi ve dünya talebinin önemli bir kısmı çökmü tür (Foster, 2008: 51).

2.2.2 Küresel Finansal Kriz ve ABD’nin Mortgage Kredileri

Bütün dünyada Mortgage Piyasası; mortgage kredisinin düzenlendi i birincil piyasalar ile bu kredilere dayalı olarak olu turulan menkul kıymetlerin alınıp satıldı ı ikincil piyasalardan olu maktadır. Bu piyasa içinde, bireysel yatırımcı, kurumsal yatırımcı ve yatırım bankaları gibi pek

çok katılımcı yer almaktadır. Bu durum ABD mortgage piyasası için de geçerlidir.

ABD'nin mortgage piyasasında, mortgage kredileri, ödeme ekline, faiz yapısına, kredi talebinde bulunanın itibarına göre çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda mortgage kredileri; Prime ya da A kalite (üst gelir grubu), Alt A (orta gelir grubu) ve Subprime ya da riskli grup (alt gelir grubu) olmak üzere üç temel kategoriye ayrılmaktadır. Bu ayırım, kredi talep eden kişinin dâhil olduğu gruba göre risklerinin belirlenerek, risk yapısına uygun faiz oranları üzerinden kredi kullanılması amacıyla hedefleyen bir ayırımdır. Esas itibarıyla, subprime mortgage kredileri; kredi ile ilgili risk faktörlerinden ya da düşük kredi kalitesinden dolayı ödeyememe olasılığı yüksek olan, ABD'deki alt gelir grubu kişilerin ev sahibi olabilmesi için oluşturulmuştur. Ayrıca, bir diğer önemli husus, birincil piyasa ürünü olan mortgage kredilerinin ikincil piyasada işlem görmesine aracılık eden menkul kıymetleştirme sürecinin, gayrimenkul üzerine ipotek konulduktan sonra, banka tarafından gayrimenkul bedeli karlılıkta menkul kıymet ihraç edilmesi üzerine kurulu olmasıdır. Sistemin özünde, bankalar tarafından kullanılan kredilerin, aracı kurumlara ya da doğrudan olmak üzere yatırım amaçlı yerli ve yabancı yatırımcılara, uzun vadeli olarak satılması yatmaktadır.

Sistemde olan bir başka özellik; mortgage kredisi kullanan tarafın, ödediği faiz giderini, menkul kıymeti elinde bulunduran tarafa faiz geliri olarak aktarmasıdır. Bu şekilde, yapısal olarak, finansal aracı kuruluşlar, hem bilançolarındaki faiz riskini dağıtmakta hem de aracılık ve komisyon geliri elde etmektedirler. Bu yapının özünü, mortgage kredilerinin menkul kıymetleştirilerek finansal sistemin tabana yayılması ve buradan elde edilen fonlarla birincil piyasada konut kredilerinin finansmanının ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu noktada denetim eksikliği nedeniyle konut kredilerinin kullanım amacı konut edinme yerine konut spekülasyonüne dönüşümü ve sistemde sorunlar çıkmaya başlamıştır. Özellikle subprime ve diğer kenarlı mortgage kredilerinin nakit akışlarının bozulmasının, bu piyasayla ilgili menkul kıymet piyasalarını da etkilemiştir.

Krizin başlangıç noktası, subprime kredilerin özünü gerektiren riskli krediler grubunda yer almasına rağmen bu riskler yokmuş gibi davranılarak kredilerin kullanılmasıdır. Riski yüksek kişilere, daha yüksek faiz oranları ile mortgage kredisi kullanılmı, faiz oranlarının yükselmesi ile faiz yükü artmış, bunun sonunda faiz ve anapara ödemelerinde aksaklıklar baş

göstermektedir. Subprime mortgage kredileriyle başlayan kredi krizinin, büyüyen diğer kredi türlerini de etkisi altına alması, mortgage piyasasının tamamının etkilenmesine neden olmuştur. Bu şekilde, 2007 yılında ABD’de konut piyasalarında bir çöküntüyle başlayan Küresel Finansal Kriz; kısa sürede büyük bir istikrarsızlığa neden olmuştur. Bu istikrarsızlık, daha sonra, likidite krizine dönüşerek dalga dalga bütün dünyaya yayılan küresel krizin zeminini oluşturmuştur. Kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatan bu krizi, kredinin de ilama krediye dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı tarihi bir gerçektir.

2.2.3 Küresel Finansal Kriz’in Nedenleri

Yukarıda, olumsuz genel ifadelerle anlatılan Küresel Finansal Kriz’in nedenlerini ana başlıklar altında şu şekilde mümkündür:

a-) Likidite Bolluğu ve Özensiz Krediler: 2000 yılından 2006 yılının sonlarına kadar finansal piyasadaki likidite, sürekli yükselmiştir. Kriz öncesinde bolluğundan bu likiditenin, kârlı operasyonlara dönüşmesi banka sisteminin karlılığına en önemli sorunlardan biri olmuştur. Bankalar herhangi bir işi, bir geliri veya herhangi bir varlığı olmayan kişilere dahi kredi vermeye başlamışlardır. Bu uygulamalar varlık fiyatlarının -özellikle konut fiyatlarının- çok hızlı bir şekilde artmasına yol açmıştır. Bir kısım konut kredisinde başlayan geri ödeme problemleri sonucunda banka portföylerindeki hacizli konut sayısı artmaya başlamıştır. Bankaların bu konutları piyasaya arz etmesi konut fiyatlarında düşüşe yol açmıştır. Bu durumda halen kredisini ödemekte olan bazı konut kredisi kullanıcılarının ellerindeki evlerin değerleri kalan kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmıştır. Bu durumda kalan kişiler evlerinin anahtarlarını bankalara göndererek kredi geri ödemelerinden vazgeçmişlerdir.

Bu kredi geri ödemelerinin bankalar tarafından diğer mali kuruluşlara satılması sonrasında dolayı ortaya çıkan zararlar, domino etkisiyle bir mali kuruluştan diğerine bulaşmış ve kuruluşların iflasına yol açmıştır.

b-) Menkul Kıymetle Tirme: Menkul kıymetle tirme; nakit akışlarının bir havuzda toplanması ve yatırımcılara satılmak üzere mali bir varlık olarak menkul kıymetler üretilmesidir. Küresel Finansal Kriz öncesi, ABD’de, likiditenin bol olduğu 2000-2006 döneminde, bireyler, menkul kıymetle tirme sayesinde, normalden fazla kredi kullanmışlardır. Risk paylaşımı, yüksek getirisi tahmini, bankaların yasal sermaye yükümlülüklerini

yerine getirmelerinde kolaylık sağlaması, risk taşımadan ya da daha fazla mevduata ihtiyaç duymadan bankaların yeni kredileri finanse etmelerinin sağlanması menkul kıymetle tirmeyi özendiren hususlardır.

Menkul kıymetle tirmenin Küresel Finansal Kriz'in nedenlerinden biri olarak değerlendirilmesinin ana sebebi; bu sayede riskin bir kurumdan diğerine aktarılmasının kolaylaşmasıdır (Aslan, 2008: 7). Örneğin, mortgage kredisi veren bir banka kredilerin geri ödemelerini menkul kıymetle tirmeye kısmen veya tamamen bir yatırım bankasına veya bir mortgage kuruluşa satmaktadır. Bu mekanizma, kriz durumunda, mali sistemi, hem kırılğan bir hale getirmiş hem de zararlara neden olmuştur.

c-) Saydamlık Eksikliği: Bilindiği gibi, ABD'de birbirinden ayrı her fonksiyon için ayrı bir mali kurum/mali araç oluşturulmuştur. Bu kurum ve araçlar birbiri ile irtibatlı ve girift ilişkilerde sahiptir. Bu zor yapı nedeniyle sıradan yatırımcılar için her gün de yenilenen ve farklı olan finansal araçları takip etmek mümkün değildir. Bundan dolayı da saydamlık sorunu yaşanmaktadır.

Saydamlıktaki diğer eksiklik "asimetrik bilgi" diye adlandırılan olgudur. Bu halde, bilgi, yatırımcılara firmalara ve diğer aktörlere farklı hızlarla ve farklı biçimlerde ulaşmaktadır. Birçok ampirik araştırma, Küresel Finansal Kriz'le, saydamlık eksikliği arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Saydamlık arttıkça daha az finansal kriz oluşmaktadır.

Bu krizde ana etkenlerden biri, banka ve brokerların sahip oldukları varlıkların neler olduğunu, bu varlıkların değerinin ne olduğunu hatta bunların muhatabının kimler olduğunu hususunda gerektiği kadar şeffaf olmamaları yatmaktadır.

d-) Derecelendirme Kurullarının Hataları: Yine bilindiği üzere bankalarla ve diğer mali kurullarla ilgili notlar veren rating kurulları yine bu firmalar tarafından finanse edilmektedir. Hal böyle olunca, derecelendirme kurullarının objektif değerlendirme yapmaları da azalmakta hatta yok olmaktadır.

Ayrıca derecelendirme kurullarının firmaların finansal problemlerini her zaman, zamanında ve doğru olarak tespit edemediğide bir gerçektir. Bunun en güzel örneği Enron şirkettir. Derecelendirme kurulları, Enron'un iflas başvurusundan çok kısa bir süre öncesine kadar firmanın problemleri olduğunu tespit edememiştir.

Derecelendirme kurullarının sadece temerrüt riskini

derecelendiriyor olması da yapısal olarak ayrı bir sorun kaynağıdır. Halbuki likidite riski ve rating de i tirme riskinin de ölçülmesi gerekmektedir. Ya anan son küresel finansal kriz öncesinde derecelendirme kuruluşlarının etkin olmadıkları da bilinmektedir. Sıkıntıya girmiş firmaların kredi notları ancak küresel finansal kriz başladıktan sonra düürülmü tür.

e-) Düzenleyici-Denetleyici Kuruluşların Eksiklikleri: Küresel Finansal Kriz’de, düzenleyici- denetleyici kuruluşları da i en risk ortamına karşı önlem almakta gecikmişlerdir. öyle ki: Kriz öncesinde, ABD’de birçok eyalet a rını riskli mortgage borçlarının menkul kıymetle tirilerek satılmasını önlemeye çalışmış ancak ABD Hazinesi bazı büyük bankaların istekleri do rultusunda federal yasalar ç i nendi i gerekçesiyle buna karşı çıkmıştır.

Ba ka bir olay da, HEDGE (Serbest Yatırım Fonları) Fon regülasyon talepleri ile ilgilidir. ABD Sermaye Piyasası Kurulu (SEC), 1 ubat 2006 tarihi itibarıyla Yatırım Danışmanlığı Kanunu kapsamında kayıt yükümlülü ü getirerek, varlıkları 25 milyon USD veya yatırımcı sayısı 15’i a an HEDGE fonlarının yöneticilerinin kayıt altına girmesini istemi ancak bu yeni kural bir HEDGE Fon yöneticisi tarafından mahkemeye ta nımı ve Bölgesel Yüksek Mahkeme, Haziran 2006’da SEC’nin yeni düzenlemesini iptal etmiştir. Küresel Finansal Kriz’de bu durum da etkin olmu tür.

2.3 Sonuçları Bakımından Küresel Finansal Kriz

Dünya ekonomisi ba ta ABD olmak üzere derinden etkileyen Küresel Finansal Kriz’in sonuçlarını tamamen kestirmek mümkün de ilse de u ana kadar ortaya sonuçlar unlardır:

a-) Konut Fiyatlarında Dü ü : Konut fiyatlarındaki yükselişler Küresel Finansal Kriz’in nedenlerinden birisi iken konut fiyatlarının dü mesi bu krizin sonuçları arasında yer almaktadır. Konut kredilerinin bir kısmının geri dönmemesi sonucu konut piyasası yukarıda belirtti imiz kısır döngüye girmiş ve ABD’de 2007 yılının ba ından itibaren konut fiyatlarında önemli dü ü ler yaşanmıştır.

b-) Artan İstihlak: Küresel Finansal Kriz, İstihlak oranlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle ABD ve gelişmiş ekonomilerde yukarı yönlü trend göze çarpmaktadır. Türkiye’de ise 2006 ve 2007 yıllarında % 10’ların altına düşen İstihlak oranları, kriz sonrasında tekrar yüzde 10’un üzerinde

seyretmeye başlamıştır.

c-) Para Piyasalarına Enflasyonist Etki: Küresel Finansal Kriz nedeniyle dünya ekonomisinde ciddi bir enflasyon etkisi yaşanmıştır. Bununla beraber krizin başlangıç yıllarında enflasyondaki yükselmenin başlıca kaynakları da olduğu da bir gerçektir. Özellikle petrol ve gıda fiyatlarındaki yükselmeler önemli miktarda enflasyonist etkiye yol açmıştır. Aynı şekilde, hızla artan enerji talebi, gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranlarını yükseltmiştir.

d-) Regülasyonlar ve Müdahaleci Yaklaşımlar: Küresel Finansal Kriz'in gelişmiş ekonomilerde bir başlıca sonucu regülasyon taleplerinin artması şeklinde olmuştur. Krizden sonra piyasanın tüm sorunlarını kendiliğinden çözeceği veya self-regülasyonlarla yetinilmesi gerektiği düşünüldüğü için hükümetler tarafından (Aslan, 2008: 7).

e-) Büyüme Oranlarında Düşüş: Küresel Finansal Kriz'in reel ekonomiye yansımaları nedeniyle hem ABD ve Avrupa gibi gelişmiş dünyada hem de gelişmekte olan ülkelerde büyüme oranlarında azalmalar görülmüştür. Bu düşüşlerin ekonomilerde daralmalara neden olacağı açıktır.

3. KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN TÜRK YE EKONOMİSİNDE SON ETKİLERİ ve RAKAMLARLA TÜRK YE EKONOMİSİNDE SON DURUM

Gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında başlayıp, 2008 yılı sonlarında bütün dünyayı kapsayacak şekilde büyüyen Küresel Finansal Kriz, 2009 ve 2010 yılında reel ekonomi üzerindeki etkilerini derinleştirerek sürdürmüştür. 2009 yılının ilk çeyreğinde, Küresel Finansal Kriz'in olumsuz etkileri gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin bir şekilde hissedilmeye başlandı. Bu dönemde alınan bütün ekonomik tedbirler küresel anlamda bir iyileşmenin gerçekleşebilmesi için yeterli başarıyı sağlayamamıştır.

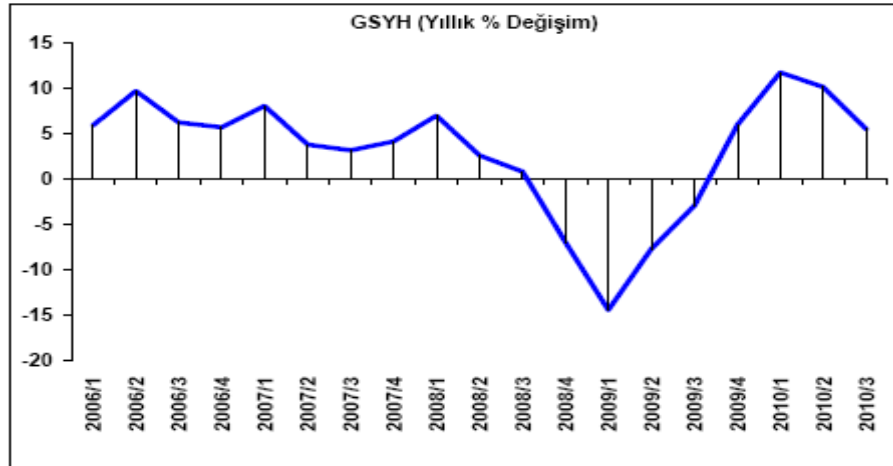
Şüphesiz Türkiye ekonomisi de diğer ülkelerin etkilendiği gibi Küresel Finansal Kriz'den etkilenmiştir. Çünkü Türkiye ekonomisi, dışa açık bir ekonomidir ve bu yüzden de ihracat pazarlarının daralmasının etkisiyle yüz yüze gelmiştir. Küresel Finansal Kriz'in Türkiye ekonomisine etkileri büyümeden istihdama kadar birçok alanda farklı farklı hissedilmiştir. Bu etkiler arasında ayrı başlıklar altında ele alınmış ve Türkiye ekonomisinin son durumu tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

3.1 Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’de Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Küresel Finansal Kriz nedeniyle, Türkiye’de GSY H’da büyüme oranları 2008 yılının 2. çeyre inden itibaren belirgin bir şekilde yavaşlamış ve ilmine girmiştir. 2008 yılının son çeyre i ile 2009 yılında ekonomik faaliyetlerde oldukça sert bir gerileme yaşanmış ve görülmüştür (TÜİK 2010).

2010 yılında, ekonomi toparlanma dönemine girmiştir ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ilk çeyrekte % 11.7, ikinci çeyrekte % 10.3 ve üçüncü çeyrekte % 5.5 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu durumu açıklayan Grafik 2.1.’de açık olarak görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, İktisadi Araştırmalar Bölümü(a), 2011: 7-20). 2010 yılının ilk dokuz aylık dönemi itibarıyla GSY H, geçen yılın aynı dönemine göre reel olarak % 8.9 oranında bir artış gerçekleşmiştir (Karagöl, 2011)

Grafik 3.1.Türkiye ekonomisinde gayri safi yurt içi hasıla

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İktisadi Araştırmalar Bölümü (a), 2011: 7-20.

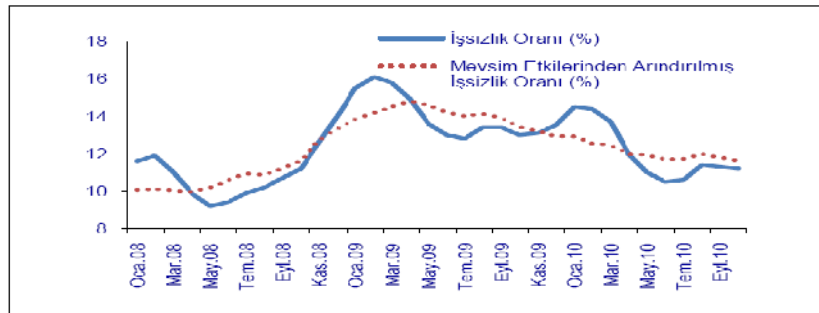
3.2 Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’de İstihdam

Türkiye ekonomisinde, 2008 yılının son çeyre i ve sonrasındaki iktisadi faaliyetlerdeki daralmanın temel sebebi, Küresel Finansal Kriz’e

ba lı olarak ortaya çıkan ihracata dayalı üretim yapan sanayi sektöründe meydana gelen küçülmedir. Bu durum, tarım d ı ı istihdamda bozulmayı hızlandırmı , i gücüne katılım oranındaki belirgin art ın etkisiyle de i sızlık oranlarında tarihi bir yükseli in ya anmasına neden olmu tur. Özellikle 2008 ve 2009 yılında ekonomik faaliyetlerdeki yava lamanın etkisiyle birlikte, i gücü piyasasına ili kin olumsuz çizginin, bir önceki döneme göre kötüle erek devam etti i ve i sızlık oranlarında sert art ı ların ya andı ı görülmü tür. Bu dönemde toplam i sızlık oranı ilk çeyrekte yıllık % 4.2 puan yükselerek % 16.1 oranında gerçekleşti mi tir. i sızlık oranında meydana gelen art ın % 1.8 puanı istihdamdaki gerileme, % 2.4 puanı ise i gücüne katılım oranındaki art ı tan kaynaklanmı tur (Yılmaz, 2009).

Grafik 2.2.'de de gösterildi i gibi, 2010 yılında, istihdam alanında düzelme sa lanmı tur. Bu düzelenin etkisiyle, i sızlık, 2010 Eylül ayı itibarıyla 11,3, Ekim ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre % 1,8 puanlık dü ü le %11,2 düzeyinde gerçekleşti mi tir. Mevsim etkilerinden arındırılmı i sızlık oranı da bir önceki aya göre 0,2 puan azalmı %11,6 düzeyine gerilemi tir. Tarım d ı ı i sızlık oranı ise %14,1 oranında gerçekleşti mi tir (Türkiye bankası ktisadi Ara tırmalar Bölümü(a), 2011: 7–20)

Grafik 3.2. Türkiye ekonomisinde i sızlık oranı

Kaynak: Türkiye bankası ktisadi Ara tırmalar Bölümü (a), 2011: 7–20.

3.3 Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (T.C.M.B.) Uygulamaları

Küresel Finansal Kriz, 2008 yılının son çeyre inden itibaren derinle erek küresel finansal sisteminin tamamını etkisi altına aldı oldu undan geli mekte olan ülkelerin risk primlerinde yüksek oranda artı lar gözlenmi tir. Genel olarak bakıldı nda, risk primlerindeki bu bozulmanın, dü ük kredi notuna sahip ülkelerde daha belirgin oldu u görölmektedir.

Küresel Finansal Kriz'in bu konuda, dünya ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerine kar ın Türkiye'de bunun tam tersi bir durumun söz konusudur. Bu dönemde, kredi notu en dü ük geli mekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye; risk primindeki bozulmaları sınırlı tutmu tur. Bu durumun gerçekte mesinde, Türkiye'de hane halkının döviz borçlulu unun dü ük seviyede olması, sa lam bir finansal yapı ve buna ba lı olarak Küresel Finansal Kriz sürecinde risk primindeki bozulmanın görece olarak sınırlı kalması etkili olmu ve bu nedenle T.C.M.B. yüksek oranda faiz indirimlerine gidebilmi tir. Öyle ki T.C.M.B., bu süreçte, geli mekte olan ve enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkeler arasında politika faizlerini en fazla dü üren merkez bankası olmu tur (Öztürk ve Gövdere, 2010: 377-397). Bu ba lamda, 2008 yılı Kasım ayından 2009 yılı A ustos ayına kadar ki süreçte, takip edilen politika gere i, faiz oranları toplam 900 baz puan indirilmi tir. Faiz oranları Kasım 2008'deki % 16.25 düzeyinden A ustos 2009'da % 7.75 düzeyine indirilmi tir (Yılmaz, 2009).

Tablo 3.1. Türkiye ekonomisinde cari i lemler dengesi

(milyon \$)	Kasım 2010	Aralık 2009- Kasım 2010	Ocak -Kasım 2009 (I) 2010 (II)		Değişim (II) (%)
Cari İşlemler Dengesi	-5.933	-44.885	-11.038	-41.620	277,2
Dış Ticaret Dengesi	6.368	52.454	21.424	48.984	128,6
Lizim Dengesi	000	13.562	15.961	13.091	18,0
Turizm (net)	1.021	15.861	16.445	15.203	-7,9
Gelir Dengesi	-468	-7.642	-7.432	-9.940	-6,6
Cari Transferler	100	1.645	1.857	1.203	-35,2
Sermaye ve Finans Hesapları	3.801	40.585	7.260	38.100	424,8
Doğrudan Yatırımlar (net)	550	5.044	6.550	4.889	25,1
Portföy Yatırımları (net)	1.050	15.850	851	16.514	1.840,5
Hisse Senetleri	730	4.892	2.188	4.253	94,4
Diğer Senetler	1.170	14.368	1.309	15.566	1.089,2
Diğer Yatırımlar (net)	4.137	32.309	1.302	29.048	
Krediler		6.759	15.247	4.449	
Bankacılık Sektörü	1.338	11.150	-6.310	8.971	-
Bankacılık Dışı Sektörler	-11	-5.367	-9.691	-5.329	-46,0
Mevduat	759	12.285	4.502	12.281	158,0
Rezerv Varlıklar (net)	1.948	12.620	1.161	11.351	
Net Hata ve Noksan	2.132	4.300	3.778	3.530	-6,6

Kaynak: Türkiye Merkez Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü (a), 2011: 7-20.

Tablo 2.1'den de anlaşılabildiği gibi; Türkiye ekonomisinde cari açık, Ekim 2009'dan bu yana 2010 yılında da genişlemesini sürdürmüştür., 2010 yılı Kasım ayında 5,9 milyar USD düzeyinde cari açık bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık üç kat artarak 41,6 milyar USD'ya ulaşmıştır. 2010 yılı ilk on bir ayına ait olan dönemde, cari açığın üzerinde gerçekleşen sermaye girişlerinin etkisiyle TCMB rezervlerini artırmaya devam etmiş ve rezervlerdeki artış 11 milyar Amerikan Doları (USD) civarında gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisi, Küresel Finansal Kriz'in olumsuz etkisinin kırılması düşüncesiyle, TCMB Para Politikası Kurulu, 20 Ocak'ta politika faizi olan 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranlarını 25 baz puan düşürerek % 6,25 düzeyine indirmiştir. TCMB, zorunlu karlılık oranlarını vadesiz hesaplarda 400 baz puan, 1 ve 3 ay vadeli mevduatta 200 baz puan, mevduat/katılım fonundaki yükümlülüklerde ise 100 baz puan artırmıştır (Türkiye Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü(a), 2011: 7-20).

3.4 Küresel Finansal Kriz ve Türkiye'de Enflasyon ve Paranın Değeri

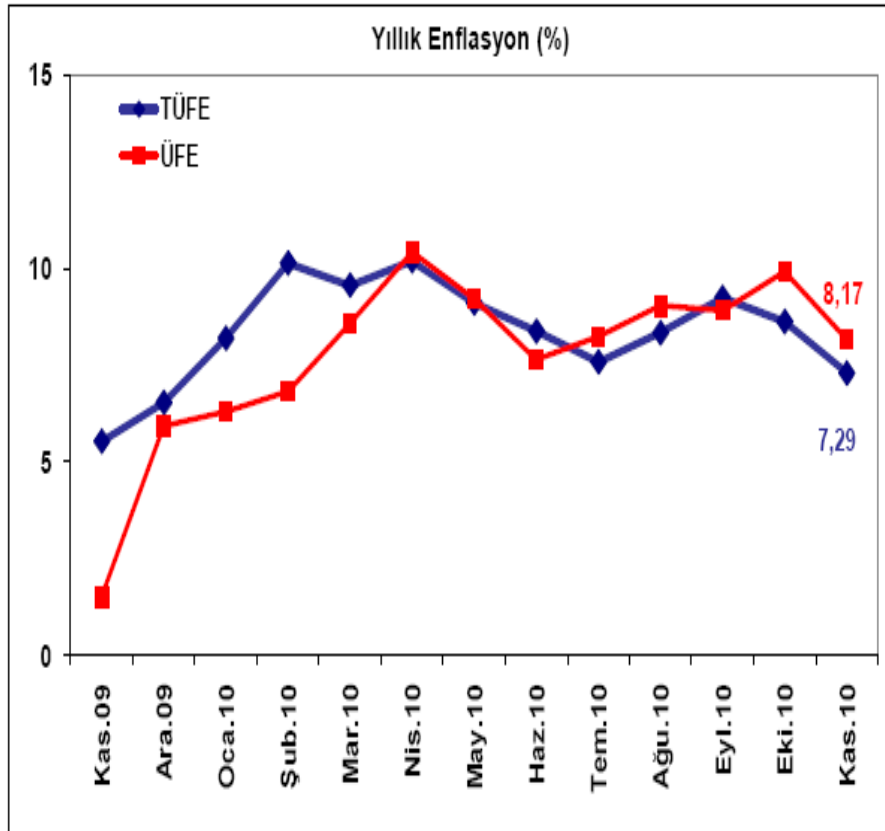
Türkiye'de, 2007 yılında, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) % 8.4 iken 2008 yılı sonunda % 10.1'e yükselmiş ve yıl sonu hedefi etrafında oluşan belirsizlik aralığının üst sınırı üzerinde kalmıştır. 2009 yılının 2. çeyreğinde ise TÜFE artışı oranı % 0.77 olmuş ve ilk çeyreğe kıyasla 2.16 puan azalarak yıllık bazda % 5.73 seviyesine gerilemiştir.

Tüketici enflasyonu üzerindeki maliyet yönlü etkilerin değerlendirilmesi açısından önem taşıyan Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yıllık değişimi, 2007 yılında % 5.94 iken, 2008 yılı sonunda % 8.11'e yükselmiştir (TCMB, 2010). Yılın ilk yarısında uluslararası emtia piyasalarındaki gelişmelere paralel bir şekilde yüksek seviyelerde artış gösteren üretici fiyatları yılın ikinci yarısında düşüşe geçmiştir. Bu düşüşte ana metal sanayi ve petrol ürünleri fiyatlarındaki azalış etkili olduğu görülmektedir.

Küresel Finansal Kriz'in çıktığı günden bu güne kadar yaşanan süreçte, küresel risk algılamalarında gözlenen iyileşme, gelişmekte olan ülke para birimlerinin değer kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde Türk Lirası'nın değer değişimleri bakımından değer geliştirmekte olan ülkelerin para birimleriyle arasında belirgin bir ayrışma olmadığı gözlenmiştir. 2009

yılında ise enflasyon 1968'den sonraki en düşük düzeyi olan % 6,5'a gerilemiştir. Enflasyonist baskıların hafiflemesi, Merkez Bankası'nın kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesine imkân vermiş, politika faizleri 2009 yılı içinde toplam 8,5 puan düşürülmüştür. 2010 yılında Türkiye ekonomisi Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) artılarından ve enerji fiyatlarındaki dalgalanmalardan da etkilenmiş ve yıllık enflasyon, tüketici fiyatlarında (TÜFE) % 6.4 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3.3. Türkiye ekonomisinde enflasyon çizgisi

Kaynak: Türkiye Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü(a), 2011: 7-20.

Gerek Grafik 2.3’de gerekse Tablo 2.2’de yer alan ilgiler ışığında, Türkiye ekonomisinde enflasyon, 2009 yılında, ÜFE’ye göre, % 6.30 seviyesinde TÜFE’ye göre ise % 6.16 seviyesinde gerçekleşirken 2010 yılında da ÜFE’ye göre % 8.52 seviyesinde, TÜFE’ye göre ise % 8.57 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3.2. Türkiye ekonomisinde enflasyon

ENFLASYON (%)									
		ÜRETİCİ FİYAT ENDEKSİ (2003=100)				TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ (2003=100)			
		Aylık	Yıl Sonuna Göre	Yıllık	Yıllık Ortalama	Aylık	Yıl Sonuna Göre	Yıllık	Yıllık Ortalama
2010	Ocak	0,58	0,58	6,30	1,14	1,85	1,85	8,19	6,16
	Şubat	1,66	2,25	6,82	1,20	1,45	3,32	10,13	6,38
	Mart	1,94	4,24	8,58	1,63	0,58	3,93	9,56	6,53
	Nisan	2,35	6,69	10,42	2,52	0,60	4,55	10,19	6,87
	Mayıs	-1,15	5,47	9,21	3,50	-0,36	4,17	9,10	7,20
	Haziran	-0,50	4,93	7,64	4,30	-0,56	3,59	8,37	7,41
	Temmuz	-0,16	4,77	8,24	5,33	-0,48	3,09	7,58	7,59
	Ağustos	1,15	5,98	9,03	6,18	0,40	3,50	8,33	7,83
	Eylül	0,51	6,52	8,91	6,89	1,23	4,77	9,24	8,16
	Ekim	1,21	7,80	9,92	7,71	1,83	6,69	8,62	8,45
	Kasım	-0,31	7,47	8,17	8,27	0,03	6,72	7,29	8,59
	Aralık	1,31	8,87	8,87	8,52	-0,30	6,40	6,40	8,57
2011	Ocak	2,36	2,36	10,80	8,89	0,41	0,41	4,90	8,28
	Şubat (T)	1,25	3,64	10,35	9,19	0,80	1,22	4,23	7,77

Kaynak: Türkiye bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü (b), 2011.

3.5 Küresel Finansal Kriz ve Maliye-Bütçe Durumu ve Türkiye Ekonomisinde Son Durum

Türkiye’de 2002 yılından bu tarafa uygulanan kamu maliyesi politikaları, borç stokunun milli gelire oranını azaltmak ve bu ekilde para politikasının etkinli ini arttırmayı amaçlamı tır. Bu amacı gerçekte tirmede, toplam kamu Faiz Dı ı Fazla (FDF) hedefi, maliye politikasının en önemli parametresi olmu tur.

Küresel Finansal Kriz nedeniyle, 2007 yılından itibaren bütçe açıklarında tekrar artı yönünde bir e ilimin ortaya çıktı ı görölmü tür. 2008 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri % 9.7, faiz dı ı harcamalar ise % 12.9 seviyesinde artı göstermi tir. Toplam harcamalarda meydana gelen artı ise % 10.7 seviyesinde gerçekte mi tir. Buna ba lı olarak gelirlerin harcamaları kar ılama oranı bir önceki yıla göre % 0.9 puan gerilemi tir. 2009 yılının ilk dört ayında ise 2008 yılının aynı dönemine göre, harcamalar; % 24.5, gelirler ise % 4 artı göstermi tir (Yılmaz, 2010).

Kamu net borç stokunun GSY H’ya oranı 2008 yılı sonu itibariyle %28.6 olarak gerçekte mi tir. Bu azalı ta, 2008 yılında kamu net borç stokunun, önceki yılların aksine artmasına ra men, GSY H’daki artı ın daha hızlı olması etkili olmu tur (Hazine Müste arlı ı, 2009:17).

Krizin etkisi 2009 yılında derinle mi ve sabit fiyatlarla GSY H, %4,7 küçölmü tür 2009 yılında kamu net borç stokunun GSY H’ya oranı % 47 oranında gerçekte mi tir. ç borç stokunun GSY H’ya oranı 6 puan artarak % 35’e, dı borç stokunun GSY H’ya oranı ise 2 puan artarak yüzde 12’ye yükselmi tir. Merkezi yönetim bütçe açı ı, ekonomik faaliyetin daralması ve vergi indirimlerinin etkisiyle büyümü , kamu kesimi açı ının GSY H’ya oranı yüzde 1,6’dan yüzde 6,4’e yükselmi tir.

Tablo 3.3.Türkiye ekonomisi bütçe uygulamaları

(milyar TL)	Aralık 2010	Yıllık % Değişim	Ocak-Aralık 2009	Ocak-Aralık 2010	Yıllık % Değişim	Bütçe Tahmini	Gerçekleşme/ Bütçe Tahmini (%)
Harcamalar	37.858	32,0	268.219	293.628	9,5	286.981	102,3
Faiz Harcamaları	1.838	76,4	53.201	48.296	-9,2	56.750	85,1
Faiz Dışı Harcamalar	36.020	30,3	215.018	245.332	14,1	230.231	106,6
Gelirler	21.747	-2,4	215.458	254.028	17,9	236.794	107,3
Vergi Gelirleri	17.958	-1,3	172.440	210.532	22,1	193.324	108,9
Diğer Gelirler	3.789	-7,1	43.018	43.496	1,1	43.471	100,1
Bütçe Dengesi	-16.110	151,5	-52.761	-39.600	-24,9	-50.187	78,9
Faiz Dışı Denge	-14.273	166,1	440	8.697	1.876,3	6.563	132,5

Kaynak: Türkiye bankası ktisadi Ara tirmalar Bölümü (a), 2011: 7–20.

2010 yılı Aralık ayında, bütçe harcamaları yıllık bazda % 32 artarken, gelirlerin %2,4 azalmasının etkisiyle bütçe TL16 milyar TL açık vermiştir. Tablo 2.3.'e göre, 2010 yılı genelinde ise, özellikle vergi gelirlerindeki güçlü artışın desteğiyle bütçe açığı, yılsonu hedefinin altında kalmış ve faiz dışı dengede yılsonu hedefi aşılmıştır. 2010 yılı Aralık ayında, bütçe harcamalarındaki hızlı artışta, mal ve hizmet alımları ile sermaye giderlerinde yaşanan dönemsel artışlar etkili olduğu düşünülebilir. 2010 yılı Aralık ayı 2009 yılı Aralık ayı ile karşılaştırıldığında bütçe harcamaları içerisinde yüksek paya sahip olan cari transferler ile sermaye giderlerinin yanı sıra borç verme ve sermaye transferlerinde yüksek oranlı artışlar olduğu gözlemlenmiştir (Türkiye bankası ktisadi Ara tirmalar Bölümü(a), 2011:7-20).

Tablo 2.4, Türkiye ekonomisinin 2010 yılı sonu ve 2011 yılı başındaki durumunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.4. Türkiye ekonomisinin son göstergeleri

EKONOMİK GÖSTERGELER TABLOSU										
BÜYÜME	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010/Ç1	2010/Ç2	2010/Ç3	
GSYH (milyon \$)	390.387	481.497	526.429	648.754	742.054	617.611				
Büyüme Oranı (%)	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,7	11,8	10,2	5,5	
ENFLASYON (%)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10	Ara.10		
ÜFE (yıllık)	15,34	2,66	11,58	5,94	8,11	5,93	8,17	8,87		
TÜFE (yıllık)	9,35	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	7,29	6,40		
DÖVİZ KURLARI	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10	Ara.10	Oca.11	
TÜFE Bazlı Reel Kur Endeksi	103,5	120,9	111,7	130,9	114,7	116,6	131,4	126,0		
\$/TL	1,3421	1,3430	1,4131	1,1647	1,5123	1,5057	1,4863	1,5460	1,5833	
Euro/TL	1,8268	1,5904	1,8586	1,7102	2,1408	2,1603	1,9624	2,0491	2,1716	
Euro/\$	1,3558	1,1840	1,3196	1,4589	1,3978	1,4316	1,2977	1,3377	1,3685	
ÖDEMELER DENGESİ (milyar \$)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10 ¹⁹			
Toplam Mal İhracatı	66.535	78.365	93.612	115.361	140.800	109.646	106.493			
Toplam Mal İthalatı	91.271	111.445	134.669	162.156	193.821	134.540	157.477			
Dış Ticaret Dengesi	-22.736	-33.080	-41.057	-46.795	-53.021	-24.894	-48.984			
Carli İşlemler Dengesi	-14.431	-22.198	-32.193	-38.311	-41.946	-14.297	-41.630			
YURTDIŞINDAN SAĞLANAN KREDİLER (milyar \$)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10 ¹⁹			
Bankalar	5.708	9.248	5.814	5.609	3.017	-4.131	8.571			
Uzun Vade	2.361	6.544	9.766	7.272	694	-1.342	927			
Kısa Vade	3.347	2.704	-3.952	-1.663	2.323	-2.789	8.049			
Diğer Sektörler	5.106	9.875	18.812	25.951	23.678	-9.751	-5.329			
Uzun Vade	4.765	9.508	18.317	25.737	22.744	-9.507	-6.255			
Kısa Vade	341	367	495	214	934	-222	926			
BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİ (milyar TL) ¹⁹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10	Ara.10		
Harcamalar	152.093	159.687	178.126	204.068	227.031	268.219	255.770	293.628		
Faiz Harcamaları	56.491	45.680	45.963	48.753	50.661	53.201	46.459	48.296		
Faiz Dışı Harcamalar	95.601	114.007	132.163	155.315	176.369	215.018	209.312	245.332		
Gelirler	122.919	152.784	173.483	190.360	209.598	215.458	232.281	254.028		
Vergi Gelirleri	100.342	119.627	137.480	152.835	168.109	172.440	192.574	210.532		
Diğer Gelirler	22.577	33.157	36.003	37.525	41.490	43.018	39.707	43.496		
Bütçe Dengesi	-29.173	-6.903	-4.643	-13.708	-17.432	-52.761	-23.489	-39.600		
Faiz Dışı Denge	27.318	38.777	41.320	35.045	33.229	440	22.969	8.697		
MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU (milyar \$)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Kas.10	Ara.10		
İç Borç Stoku	167,3	162,4	178,9	219,2	181,7	219,2	236,0	228,2		
Dış Borç Stoku	68,6	64,6	66,6	67,1	69,8	74,1	77,1	77,9		
Toplam	235,8	247,1	245,5	286,3	251,5	293,2	313,2	306,1		

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İktisadi Araştırmalar Bölümü (a), 2011: 7-20.

4. SONUÇ

Küresel Finansal Kriz; subprime mortgage kredilerine ba lı bir uluslar arası bankacılık krizidir. Bu kriz büyüme hızlarının dü ü üne ve toplam talep yetersizli ine ve sonuçta durgunluk ve enflasyonist e ilimlere yol açmı tır.

2007 yılında, ABD’de konut piyasasında ba layan çöküntü, finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlı a neden olmu ve daha sonra likidite krizine dönü erek dalga dalga bütün dünyaya yayılan küresel krizin zeminini olu turmu tur. Bu krizin kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatmaktadır. Ancak bu krizi, kredinin de il ona dayanılarak yapılan i lemlerin yarattı ı, yüksek hacimli türev ürünlerinden kaynaklanan bir çe it kriz olarak tanımlamak mümkündür. Piyasa yapısı, denetim eksiklikleri ve bu süreçte izlenen politikalar sonuçta öngörülemeyen olumsuzluklara yol açmı tır. Finansal piyasalarda ya anan bu kriz, neticesinde varlık fiyatlarında ya anan hızlı dü ü finansal kurulu ları sermayelerini eriterek bilançolarında çok büyük hasarlar meydana getirmi tir. Bu süreçte birçok finansal kurulu iflas etmi ve birço u da devlet müdahalesine maruz kalmı tır.

2008 yılı Eylül ayından itibaren derinlik ve yaygınlık kazanan finansal krizin etkileri hızlı ve yıkıcı bir ekilde ortaya çıkmı ve halen devam etmektedir. Ya anan krizi, sadece bir finansal kriz olarak görmek büyük bir hatadır. Kriz, finansal kriz özellikleri göstermesine ra men aynı zamanda bir reel sektör krizidir. Krizin ortaya çıkı ından günümüze kadarki süreçte finansal krizin reel sektör üzerindeki etkileri de ortaya çıkmaya ba lamı tır. Küresel ekonomi, Küresel Finansal Kriz neticesinde ortaya çıkan güven kaybıyla, uzun yıllar sonra ciddi daralma e ilimine girmi tir.

Türkiye mali disiplini ve kamu borç yönetimini oldukça ba arılı uygulayan, milli gelire oranla net kamu borç yükü fevkalade dü ük sa lam kamu maliyesine sahip bir yükselen piyasa ekonomisidir. Temel kırılmalı alanları; yüksek reel faiz sonucu kamu borcu faiz ödemelerinin bütçesine oranının % 25 gibi yüksek bir düzeyde olması, dalgalı ve dü ük kur politikası, enerji ve gıda fiyatlarındaki artı sonucu geli en enflasyonist e ilimlerdir.

Sonuç olarak; geli mi ülkelerin finansal piyasalarında ba layarak 2008 yılı dördüncü çeyre inden itibaren bütün dünyayı kapsayacak ekilde geni leyen Küresel Finansal Kriz’in, 2009 yılının ilk çeyre inde reel ekonomi üzerindeki etkilerinin derinle ti i, ikinci çeyre inde de bu etkisini sürdürdü ü görülmü tür. Özellikle 2009 yılının ilk çeyre inde, küresel

krizin olumsuz etkileri gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerde alınan bütün ekonomik tedbirler küresel bazda bir iyileşmenin gerçekleşebilmesi için yeterli başarıyı sağlayamamıştır. Ekonomik faaliyetin küresel ölçekte hızlı bir şekilde yavaşlamasıyla birlikte büyüme oranları da belirgin olarak gerilemiştir. Ekonomik faaliyetlerdeki bu yavaşlama ve beraberinde ortaya çıkan hızlı işsizlik artışı finansal kesim üzerinde oldukça ciddi bir baskı meydana getirmiştir.

Küresel ekonomide artan sorunlarla birlikte, Türkiye’de de GSYH büyüme oranları 2008 yılının ikinci çeyreinden itibaren belirgin bir şekilde yavaşlamaya başlamiş ve 2008 yılının son ve 2009 yılının ilk çeyreinde ise ekonomik faaliyette oldukça sert bir gerilemeye şahit olmaktadır. Bu gerileme 2010 yılında durmuş ve 2010 yılı toparlanma yılı olarak geçmiştir.

Türkiye ekonomisi de diğer ülkelerin etkilendiği gibi küresel krizden etkilenmiştir. Türkiye ekonomisi dışarıya açık bir ekonomidir ve ihracat pazarlarının daralmasının etkisiyle yüz yüzedir. Bununla birlikte, özellikle petrol ihracat eden ülkelere yapılan ihracattaki azalmanın oranı daha azdır. Buradan bir ülkenin ihracatta ülke ve ürün yelpazesini genişletmesinin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

Türkiye, Küresel Finansal Kriz’e karşı, 5018 sayılı yasaya bağlı olarak orta vadeli programlarla mücadele etmiştir. Sağlam bir maliye politikası esasına dayanan bu programlı planlı çalışmalar, özellikle 2010–2012 (4.) OVP, küresel finansal krizin olumsuz etkilerini yok edecek hedeflerle uygulamaya konmuştur. Elbette Küresel Finansal Kriz’in olumsuz etkilerini tamamen yok etmek imkânsızdır. Ancak, alınan tedbirlerin mali nitelikte olması ve zamanında alınması, Küresel Finansal Kriz’in Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini çok ciddi oranda azaltmıştır.

Türkiye’nin bütün sorunlarına rağmen, Küresel Finansal Kriz karşısında, aldığı ve tavizsiz olarak uyguladığı önlem ve tedbirlerle krizin olumsuz etkilerini minimize etmeyi başarmıştır. Kriz’in, dünya ekonomisi üzerindeki, bütün olumsuz sonuçlarının yanında, Türkiye ekonomisinin gücünün anlaşılması sağlanmasını sağlayan ayrı bir özelliktir.

KAYNAKÇA

Aslan, Hadiye, *potekli Konut Finansman Sisteminde Kriz*, BDDK 8, Kurulu Yıl Dönümü Konferans Notu, Ankara 2008.

E ilmez, Mahfi, *Küresel Finansal Kriz*, Remzi Kitabevi 1. Baskı, stanbul 2008.

Foster, Bellamy John , *Neoliberalizm ve Kriz*, (Çev. Barı Baysal, Çi dem Çıdamlı, Deniz im ek Levent Aydeniz) , Kalkedon Yayınları, 1.Basım, stanbul 2008.

Galbraith, John Keneth , *Büyük Kriz 1929* (Çev. Elif Nihan Akba) , Pegasus Yayınları 1. Basım, stanbul 2009.

Hazine Müste arlı 1, Kamu Borç Yönetimi Raporu, No: 48, Ankara 2009.

Karagöl, Erdal, “Ekonomide 2011 Yılı Perspektifi”, www.setav.org (Eri im Tarihi 20.2.2011), 2011.

Öztürk, Serdar ve Gövdere, Bekir, “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *SDU ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15 sayı 1, Isparta 2010.

TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr> (Eri im Tarihi 25.19.2010).

TÜ K, <http://tüik.gov.tr> (Eri im Tarihi 25.1.2010).

Türkiye bankası ktisadi Ara tırmalar Bölümü (a) (2011 ubat): “Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Geli meler”, www.isbank.com.tr (Eri im Tarihi 20.2.2011).

Türkiye bankası ktisadi Ara tırmalar Bölümü (b) (2011 Ocak): “Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Geli meler”, www.isbank.com.tr (Eri im Tarihi 20.2.2011).

Yılmaz, Durmu , *2009 Temmuz Enflasyon Raporu Basın Toplantısı*, Ankara, www.tcmb.gov.tr (Eri im Tarihi 25.10), 2009.

www.hazine.gov.tr (Eri im Tarihi 20.2.2011).